

Carina Paju: vihjeandmisest Eesti moodi

Hiljuti avalikkuse ette tulnud kaks suurt tähelepanu pälvinud juhtumit – see, et laste väärkohtlemises süüdistatavat kasuema Malle Kobinit ähvardab reaalne vangistus ja [rahvusooper Estonia](#) juhi [Aivar Mäe](#) vastu esitatud ahistamissüüdistused – on küll erinevad, kuid pakuvad mõlemad õppetunde sellest, mida tähendab Eestis teavitamine, või hoopis vastupidi, teavitamata jätmine, kirjutab ühingu Korruptsioonivaba Eesti tegevjuht Carina Paju.

On igati paslik küsida, miks Korruptsioonivaba Eesti sellistel teemadel sõna võtab – kummagi kaasuse puhul pole ju otseselt tegemist korruptsiooniga. Küll aga on mõlema juhtumi puhul tegemist avalikku huvi puudutavate kaasustega, kus väidetavat ärakasutamist võimaldasid vastavalt peresisesed ja tööalased võimusuhted. Olgu ette öeldud, et mõlema juhtumi puhul teevad lõplikud otsused õiguskaitseasutused. Meie kui läbipaistvuse, demokraatia ja korruptsioonivabadusega tegeleva ühingu üks põhieesmärke on edendada vihjeandmist nii, et see oleks teavitajatele ohutu ning jõuaks väärkäitumise peatamiseni võimalikult kiiresti. Seega tuleb iga lugu käsitleda õppetunnina.

Teavitamist takistab pealekaebamise kuvand ning hirm tagajärgede osas

Eesti avalikkuse ette jõudnud loos ühes Hiiumaa kasuperes toimunud oli ehk kõige koletum asjaolu, et laste väärkohtlemisest teadsid paljud (kui mitte kõik perega kokkupuutunud), kuid probleem tuli välja alles siis, kui vallas üpris hiljuti tööle asunud lastekaitsetöötajad asjast teavitasid. Eesti Päevalehe 26. juuni juhtkiri juhib väga õigelt tähelepanu asjaolule, et midagi tuleb ette võtta palju varem, kui siis, mil süüdistusi on niivõrd palju, et enam ei saa mööda vaadata.

Usun, et Eesti kultuuriruumis üles kasvanud inimene teab hästi neid põhjusi, miks ei olda varmad teavitama. Eelkõige ei taheta olla pealekaebajad ja saada endale külge kituja mainet. Asjaolu, mida enda kuvandile nii palju mõeldes unustatakse, on, et mitteütlemissel tõttu kannatasid lapsed kogu aeg edasi ega saanud abi, mida tegelikult vajasisid.

Ka edasistes usutlustes on ajakirjanikud välja toonud, et inimestel, kes märkasid, aga ei teavitanud, oli hiljem häbi – mis on ka igati inimlik. Samuti on inimlik, et me kardame, kuidas meie väljaütlemised välja paistavad ja meid mõjutama hakkavad. Loodetavasti leiab aga iga inimene, kes asjast ei teavitanud, nüüd

err.ee

10.07.2020 13:42

Carina Paju

ühingu Korruptsioo...

20000

Rahvusooper Estonia

Aivar Mäe

aega peegeldada, mida ta oleks saanud teha, et lapsi väärkohtlemise eest kaitsta.

Anonüümsuse tagamine on Eesti ühiskonnas vajalik

Esiteks tasub lahti seletada, mida tähendavad avalik, konfidentsiaalne ja anonüümne teavitamine. Avaliku teavitamise puhul on vihjeandja kõigile teada, probleeme arutatakse avalikult ja avatult. Organisatsioonis sees on tegemist ehk kõige eelistatuma versiooniga, sest avalik teavitamine eeldab üldjuhul avatud organisatsioonikultuuri ning vihjeandjat on hea tagakiusamise eest kaitsta.

Konfidentsiaalne teavitamine tähendab seda, et vihjeandja isik on teada vaid piiratud ringile inimestele, nagu vihje vastuvõtja või uurija organisatsioonis. Teistele jääb juhtumi professionaalse menetlemise puhul isik tundmatuks. Nii säilib võimalus vihjeandjalt lisainformatsiooni küsida ning teda tagakiusamise eest kaitsta.

Anonüümse teavitamise puhul pole isik mitte kellelegi teada. Selliste vihjete puhul on võimatu tunnistajalt lisainformatsiooni saada ning keeruline ka tagakiusamise eest kaitset pakkuda, kui ei saa tõestada, et just see inimene teavituse edastas.

Näeme kasvõi Estonia juhtumi põhjal, et ahistamisest rääkijaid nimetatakse anonüümseiks. Ajakirjanik ütleb, et talle on isikud aga teada, õiguskaitsele on teada vaid need, kes on nõustunud tunnistajaks minema, ning avalikkusele üldse mitte keegi (kui spekulatsioonid välja arvata). Samas nägime, et anonüümseid vihjeid tahetakse organisatsiooni poolt pigem diskrediteerida põhjendusel, et kui räägid, siis peab kasutama oma nägu.

Kõik aga, kes on oma organisatsioonis juhtinud toimivat vihjeandmise süsteemi, teavad, et anonüümseid teavitusi peab Eesti kultuuriruumis lubama, sest ka anonüümne vihje on parem kui pettuse või väärkäitumise jätkumine. Ilma anonüümsuseta ei julge paljud murest rääkima tulla. Estonia puhul teame, et kuigi seal olid määratud usaldusisikud, siis nende sõnavõttudele ei reageeritud, ning nõukogu esialgsete väljaütlemiste põhjal puudus põhjus uskuda, et nõukogu oleks varasemate teavituste osas midagi ette võtnud. Seega Estonia vihjeandmise süsteem praktikas ei toiminud. Taas oleme situatsioonis, kus võimalikke vihjajaid pidi oma loo rääkimiseks, nagu eelmises looski, juba olema trobikond, kuid organisatsiooni sees magati võimalus probleemiga varakult tegeleda maha. Nüüd tegeletakse probleemi lahendamisega avalikult ja meedias.

Vihjeandja on tunnistaja, mitte läikiva mainega uurija

Trobikonnale tunnistajale vaatamata tekib meil alati soodumus hakata hindama, miks vihjeandja toimunust teada andis ja miks just nüüd. See on taas inimlik, kuid siiski taandub pigem kellegi suunas näpu viibutamisele. Sõnumitoojat on alati kergem nüpeldada kui sõnumiga tõtt vaadata.

Reaalsuses peab oluline olema see, et vihje tugineb tõestele asjaoludele. Kindlasti tuleb taunida teadlikult tehtud valesid vihjeid, kuid vihjaja motiivile keskendudes ja seda avalikult hukka mõistes süvendame olukorda, kus potentsiaalsed vihjeandjad ei julge hirmust negatiivse tähelepanu ees teavitamist ette võtta.

Meie ühingu ponnistused edendada vihjeandmist julgustavaid meetmeid jäävad formaalsuseks, kui sellega ei kaasne vihjeandmise ühiskonnas normaliseerumine. Nagu ütles kasupere juhtumi kohta Eesti Päevalehele intervjuus sotsiaalkindlustusameti kvaliteediosakonna juht Raivo Sults: "Ei tohi jääda sinna kõhkluse ja kahtluse faasi, et ma igaks juhuks ei sekku. Tuleb mõelda sedapidi, et laps ju kannatab. Ja ehk me ühiskonnana jõuame ükskord selleni, et antaksegi teada."

Ka meie loodame sama – et vihjeandjaid hakatakse lõpuks kohtlema kui tunnistajaid, varajasi häirekelli, ning et millestki kahtlasest teadaandmine muutub tegevuseks, mis käib iga kodaniku tavapärase käitumise juurde. Tõhusate vihjekanalite abil hoiame ära rikkumisi, mis võivad vastasel juhul aastaid kellelegi rahaliselt, emotsionaalselt või füüsiliselt haiget teha.